

<https://cbs.ui.ac.ir/?lang=en>

Research Article

Investigating the Effect of Incredible Years Program Training on Self-efficacy in Mothers of Deaf Children

Farzaneh Safarpour: M.A. Student of Psychology and Education of People with Special Needs, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran
safarpourfarzaneh@yahoo.com

Mohammad Ashori*: Assistant Professor of Department of Psychology and Education of People with Special Needs, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Isfahan, Iran
m.ashori@edu.ui.ac.ir

Abstract

The current research aims to determine the effectiveness of Incredible Years (IY) program training on self-efficacy in mothers of deaf children. This research was a semi-experimental study with a pre-test and post-test design and a control group. The statistical population of the present study included all mothers of deaf children in Shahreza in 2019-2020. The sample size was 20 mothers of deaf children who were selected by convenience sampling method and randomly assigned to an experimental and control group and each group consists of 10 individuals. First, all subjects in two groups completed Dumka, Steorzinger, Jackson & Roosa parenting self-efficacy questionnaire (1996), and its scores was considered as a pre-test. The experimental group participated in the IY program for 12 sessions, while the control group participated in the common program of the school. Then, both groups completed the parenting self-efficacy questionnaire and its score was considered as a post-test. Data were analyzed using Analysis of Covariance (ANCOVA). The results showed that IY program had a positive and significant effect on the self-efficacy of mothers of deaf children ($P < 0.001$). The results indicated that the IY program was useful and effective in improving self-efficacy in mothers of deaf children. It is recommended that this program be used to educate mothers of deaf children to improve their self-efficacy.

Keywords: Incredible Years program, self-efficacy, deaf children

* Corresponding author

Copyright©2020, University of Isfahan. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits others to download this work and share it with others as long as they credit it, but they can't change it in any way or use it commercially

بررسی اثربخشی آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر خودکارآمدی مادران کودکان ناشنوا

فرزانه صفرپور: دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی و آموزش افراد با نیازهای خاص، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه

اصفهان، اصفهان، ایران

safarpourfarzaneh@yahoo.com

محمد عاشوری*: استادیار گروه روان‌شناسی و آموزش افراد با نیازهای خاص، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه اصفهان،

اصفهان، ایران

m.ashori@edu.ui.ac.ir

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تعیین میزان اثربخشی آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر خودکارآمدی مادران کودکان ناشنوا انجام شد. این مطالعه از نوع نیمه‌آزمایشی و با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون و گروه کنترل بود. جامعه آماری مطالعه حاضر شامل همه مادران کودکان ناشنوا در شهرستان شهرضا در سال ۹۹-۱۳۹۸ بود. نمونه شامل ۲۰ مادر می‌شد که با روش نمونه‌گیری دردسترس انتخاب شدند و با روش تصادفی در گروه‌های ده‌نفری آزمایش و کنترل جایگزین شدند. ابتدا تمام آزمودنی‌های هر دو گروه پرسشنامه خودکارآمدی والدینی دومکا، استریویزینگر، جکسون و روزا (۱۹۹۶) را کامل کردند و نمره آن به‌عنوان پیش‌آزمون در نظر گرفته شد. گروه آزمایش در برنامه سال‌های شگفت‌انگیز در ۱۲ جلسه شرکت کرد؛ درحالی‌که گروه کنترل در برنامه رایج مدرسه شرکت داشت. سپس هر دو گروه پرسشنامه خودکارآمدی والدینی را دوباره تکمیل کردند و نمره آن به‌عنوان پس‌آزمون در نظر گرفته شد. برای تحلیل داده‌ها از روش آماری تحلیل کواریانس تک‌متغیری استفاده شد. یافته‌ها نشان داد برنامه سال‌های شگفت‌انگیز تأثیر مثبت و معناداری بر خودکارآمدی مادران کودکان ناشنوا دارد ($P < 0/001$). نتایج حاکی از آن بود که برنامه سال‌های شگفت‌انگیز برای بهبود خودکارآمدی مادران کودکان ناشنوا مفید و مؤثر است. پیشنهاد می‌شود از این برنامه برای آموزش مادران کودکان ناشنوا استفاده شود تا خودکارآمدی آنها بهبود یابد.

واژه‌های کلیدی: برنامه سال‌های شگفت‌انگیز، خودکارآمدی، کودکان ناشنوا

مقدمه

والدین، به‌ویژه مادر برای رشد و پرورش فرزندان و تأمین نیازهای آنها ممکن است با چالش‌ها و مسائل مختلفی مواجه شوند. درک منطقی شرایط اعضای خانواده و خودکارآمدی در مواجهه با چالش‌های مختلف بر ابعاد متفاوت زندگی هر فردی مؤثر است. اگر به این موارد توجه نشود، امکان دارد روابط خانوادگی آسیب ببیند (کوهن و کارتر^۱، ۲۰۰۶). چون تعامل والد-کودک نیز تأثیر زیادی بر رشد و تحول هیجانی، شناختی و رفتاری فرزندان می‌گذارد (بونتیک، وارن، مرسیجات و رویر^۲، ۲۰۱۷)، آموزش والدین روشی کاربردی و مفید برای ارتقای سبک فرزندپروری در والدین و پیشگیری و درمان مشکلات رفتاری، هیجانی و اجتماعی محسوب می‌شود (کوا، رینکون، بوستوس، استرینر، کینگ، ساداویا و همکاران^۳، ۲۰۲۰). از طرفی، حضور کودک ناشنوا^۴ برای خانواده مشکلات و چالش‌های جدید و فراوانی را ایجاد می‌کند؛ زیرا با تأثیر بر کیفیت و کمیت روابط پدر و مادر و تعامل اعضای هر خانواده می‌تواند به عملکرد آن خانواده آسیب وارد کند (هالاها، کافمن و پولن^۵، ۲۰۱۸). از طرف دیگر، مهارت در ارتباط اجتماعی و زبانی از جمله مهارت‌های مهمی هستند که کودکان ناشنوا در آن مشکلات عمده‌ای دارند (ورنان و رودس^۶، ۲۰۱۶).

باتوجه به تعاریف، ناشنوایی مشکل یا نقص در شنیدن صداهای گفتاری یا سایر صداهاست یا به بیان دقیق‌تر، به وضعیتی گفته می‌شود که شخص به‌طور جزئی یا کلی دچار آسیب شنوایی شده است (اودینا،

سوپاردی و سلام^۷، ۲۰۲۰). در همین راستا، روابط دوستانه کودکان و نوجوانان ناشنوا کمتر از همسالان شنوای آنها و مشکلاتشان بیشتر از افراد شنواست (ترلکسی، کریپنر، موهن، ورسفولد و کنیدی^۸، ۲۰۲۰). این امر بر فرایند کسب مهارت‌های اجتماعی-هیجانی و دست‌یابی به بهزیستی روانی تأثیر زیادی می‌گذارد و در نتیجه، این افراد را با چالش‌هایی در حوزه‌های ارتباطی، اجتماعی، شناختی و رفتاری روبه‌رو می‌کند (هاورتون-فوکس و فالک^۹، ۲۰۱۹). از سوی دیگر، برقراری ارتباط بین والدین و فرزندان بر رشد عاطفی، شناختی و رفتاری فرزندان تأثیر می‌گذارد (بنتینک، وارین، میرسکاوت و رویرز^{۱۰}، ۲۰۱۸)؛ بنابراین، تولد یا وجود یک کودک ناشنوا در خانواده می‌تواند اعضای آن خانواده را با چالش‌های فراوان و پیش‌بینی نشده‌ای مواجه کند (سارکفسکی و بریس^{۱۱}، ۲۰۱۸). علاوه بر این، مادران در بیشتر خانواده‌ها نقش مراقبتی و مسئولیت‌پذیری بیشتری در برابر فرزندان دارند و با چالش‌های بیشتری مواجه هستند (مدنی، غلامعلی لواسانی و اژه‌ای، ۱۳۹۵)؛ به همین دلیل، گاهی آنها در خودکارآمدی^{۱۲} با مشکلات زیادی مواجه می‌شوند (ژو، یین، وانگ، وانگ^{۱۳}، ۲۰۱۸).

خودکارآمدی به میزان باور هر فرد نسبت به توانایی‌های خود و قضاوت درباره آن گفته می‌شود (بندورا^{۱۴}، ۱۹۹۷). درحقیقت، خودکارآمدی به اکتساب و برخورداری از مهارت‌های خاصی مربوط نمی‌شود؛ بلکه به باور و اعتقاد به توانمندی برای انجام امور در موقعیت‌های مختلف اشاره دارد (جمالی‌نژاد،

7. Audina, Supardi & Salam

8. Terlektsi, Kreppner, Mahon, Worsfold & Kennedy

9. Howerton-Fox & Falk

10. Bontinck & Warreyn & Meirsschaut & Roeyers

11. Szarkowski & Brice

12. Self-efficacy

13. Zhou, Yin, Wang & Wang

14. Bandora

1. Kuhn & Curter

2. Bontinck & Warreyn & Meirsschaut & Roeyers

3. Cova, Rincón, Bustos, Streiner, King, Saldivia, & et al.

4. Deaf child

5. Hallahan, Kauffman, & Pullen

6. Vernon & Rhodes

پرورش فرزند خود با آنها مواجه هستند (محمدزاده و قمرانی، ۹۶). محتوای این برنامه شامل بهبود ارتباط اجتماعی، رشد زبانی، ارتباط مناسب، مهارت‌های اجتماعی، تنظیم هیجان، خودتنظیمی و مدیریت رفتار می‌شود (وبستراتون و رید^۶، ۲۰۱۷). با توجه به اینکه تنظیم هیجان در افراد با میزان سلامت روان در آنها ارتباط نزدیکی دارد (کوپر، هویسون و ون‌گوزن^۷، ۲۰۲۰؛ زفر، دبوسکا و بودوسزک^۸، ۲۰۲۱)، برنامه سال‌های شگفت‌انگیز می‌تواند به والدین، معلمان و کودکان در برقراری ارتباط، تعامل، عملکرد خانواده و مدیریت رفتار کمک کند (لیتجن، رایجیمیکرز، دکاسترو، وندنبان و ماتیز^۹، ۲۰۱۷). از این برنامه می‌توان به‌منظور درمان و پیشگیری از اختلال‌های سلوک، نافرمانی مقابله‌ای و مشکلات رفتاری در کودکان بهره برد. همچنین، کاربرد درخور توجهی برای آموزش والدین، آموزش کودکان با نیازهای ویژه از جمله کودکان اوتیسم، کودکان با اختلال کم‌توجهی و بیش‌فعالی، کودکان کم‌توان ذهنی و کودکان ناشنوا دارد (تریلینگسگارد، تریلینگسگارد و وبستراتون^{۱۰}، ۲۰۱۴). والدین در طول جلسه‌های این برنامه، مطالبی را یاد می‌گیرند که هم با ویژگی‌ها و نیازهای شناختی، هیجانی و رفتاری فرزندشان ارتباط دارد و هم یاد می‌گیرند که چگونه با فرزندان خود رفتار کنند، چگونه به رفتارهای خوب و بد فرزندشان واکنش نشان دهند و برای کاهش مشکلات آنها تلاش کنند (محمدزاده و قمرانی، ۱۳۹۶).

در این باره پژوهش‌هایی انجام شده است. برای مثال، نتایج پژوهش هایس، تترادج، آلن، آلوود، بیفورد،

خودکارآمدی والدینی باور والدین درباره توانایی خود برای موفقیت در نقش والدگری است (روزنویگ^۱، ۲۰۲۰). خودکارآمدی والدینی، سازه شناختی مهمی در عملکرد والدین است و به ارزیابی والدین از توانایی‌شان در ایفای نقش والدینی اشاره دارد (کوهن و کارتر، ۲۰۰۶). به عبارت دیگر، خودکارآمدی والدینی شامل ارزیابی فرد از شایستگی‌هایش در نقش والدین می‌شود (سویگنی و لوتزنسر^۲، ۲۰۰۹). معمولاً خانواده‌های سالم نسبت به خانواده‌هایی که دارای مشکلاتی مانند تعارض زوجین، جدایی و بیماری هستند، خودکارآمدی بالاتری دارند (محنا و سامانی، ۱۳۹۶). علاوه‌براین، واکنش‌های والدین بر حسی ایمنی و بهزیستی روان‌شناختی کودکان تأثیر می‌گذارد (کالدرا، داویسون، ویتلو و بایتو^۳، ۲۰۲۱). در واقع، دو ویژگی مرتبط با خودکارآمدی والدینی، اعتماد و اثربخشی در ارتقای رشد کودکان است (گیموند، ویلکاکس و لاموری^۴، ۲۰۰۸). هرگاه پدر و مادری سطح خودکارآمدی والدینی بالاتری را تجربه کند، عملکرد بهتری در مواجهه با چالش‌های رفتاری فرزندشان خواهند داشت (ژو و همکاران، ۲۰۱۸)؛ اما در حالی که فرد خودکارآمدی کمتری را تجربه کند، باورش به خود برای انجام تکالیف دشوار، تعهد کاری، دستیابی به آرزوها و خوش‌بینی کمتر می‌شود (بهادری خسروشاهی، ۱۳۹۶).

برای بهبود خودکارآمدی مادران می‌توان از برنامه سال‌های شگفت‌انگیز^۵ استفاده کرد. این برنامه شرایطی را برای والدین فراهم می‌کند تا در جلسه‌های گروهی حضور یابند و در طول برنامه‌ای منظم و به‌صورت آزادانه به بیان چالش‌هایی بپردازند که در حین رشد و

۶. Webster-Stratton & Reid

۷. Cooper, Hobson & van Goozen

۸. Zafar, Debowska & Boduszek

۹. Leijten & Raaijmakers & Castro & Van den Ban & Matthys

۱۰. Trillingsgaard & Trillingsgaard & Webster-Stratton

۱. Rosenzweig

۲. Sevigny & Loutzenhiser

۳. Calderera, Davidson, Vitiello & Baietto

۴. Guimond, Wilcox & Lamorey

۵. Incredible years program

ادواردز و همکاران^۱ (۲۰۲۰) نشان داد برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر کاهش استرس معلمان و افزایش خودکارآمدی و بهزیستی روان‌شناختی آنها تأثیر زیادی دارد. موسچیتی‌پانا^۲ (۲۰۲۰) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر خودکارآمدی والدین کودکان با اختلال طیف اوتیسم و کودکان با مشکلات زبانی تأثیر مثبت و مطلوبی دارد.

نتایج پژوهش آلن، هنسفورد، هایس، آلوود، بیفورد، لانگدون و همکاران^۳ (۲۰۲۰) نشان داد تأثیر برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر ایجاد روابط مثبت، احساس آرامش، اطمینان، کنترل و به‌کارگیری راهبردهایی برای ایجاد تعامل مثبت در معلمان، کودکان و والدین درخور توجه است. یافته‌های پژوهش لیتجن، گاردنر، لاندو، هریس، مان، هاتچینگ و همکاران^۴ (۲۰۱۸) حاکی از آن بود که آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر بهزیستی روان‌شناختی، تنظیم هیجان و سلامت روان تأثیر مثبت و معناداری دارد. یافته‌های پژوهش مورپت، بلور، توین، تیلور، بایواتر، ادواردز و همکاران^۵ (۲۰۱۷) حاکی از آن بود که آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز به والدین کودکان پیش‌دبستانی در معرض خطر اختلال سلوک باعث کاهش مشکلات این کودکان می‌شود. نتایج پژوهش گارسیا و تورک^۶ (۲۰۰۷) نشان داد برنامه سال‌های شگفت‌انگیز باعث بهبود مهارت والدگری والدین کودکان ناشنوا و بهبود شرایط فرزندشان می‌شود. یافته‌های پژوهش عاشوری و احمدیان (۱۳۹۷) حاکی از آن بود که آموزش مداخله سال‌های شگفت‌انگیز بر تعامل مادر کودک دارای

اختلال رفتاری اثر مثبت معناداری دارد، تعارض و وابستگی آنها را کاهش می‌دهد و نزدیکی آنها را افزایش می‌دهد. نتایج پژوهش محمدزاده و قمرانی (۱۳۹۵) نشان داد برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر مهارت‌های اجتماعی، قاطعیت، خویشتن‌داری و همکاری دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی تأثیر مثبت و معنادار دارد.

به‌طور خلاصه، در پژوهش حاضر، از برنامه سال‌های شگفت‌انگیز برای آموزش مادران کودکان ناشنوا استفاده شد تا میزان تأثیر آن بر خودکارآمدی آنها بررسی شود. اگرچه پژوهش‌هایی در زمینه تأثیر این برنامه بر خودکارآمدی، مشکلات رفتاری، تنظیم هیجانی و بهبود مهارت‌های شناختی و اجتماعی در گروه‌های مختلف انجام شده است، هیچ پژوهشی یافت نشد که تأثیر برنامه یادشده را بر خودکارآمدی مادران کودکان ناشنوا بررسی کرده باشد که این امر حاکی از خلأ پژوهشی در این زمینه است. از طرفی، برنامه‌ای که به مهارت‌های اجتماعی، ارتباطی، خودکارآمدی، خودتنظیمی و مدیریت رفتار والد-کودک توجه ویژه‌ای کند و برای والدین کودکان با نیازهای ویژه از جمله کودکان ناشنوا قابل استفاده باشد، اهمیت زیادی دارد. برنامه سال‌های شگفت‌انگیز چنین ویژگی‌هایی را دارد و شرایطی را برای مادران به وجود می‌آورد تا مشکلات رشد و پرورش فرزند ناشنوا خود را با مادرانی که شرایطی مشابه با آنها دارند، مطرح کنند. به نظر می‌رسد چون برنامه‌های زیادی در این حوزه وجود ندارد، خلأ پژوهشی در این حوزه آشکارتر است و اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر برجسته‌تر می‌شود. در واقع، احتمال می‌رود آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز تأثیر مثبتی در روابط مادر و کودک ایجاد کند و همین امر موجب بهبود باور مادران به خود و تنظیم هیجانات و رفتارهایشان شود و خودکارآمدی آنها را افزایش دهد. بنابراین، مسئله اصلی پژوهش حاضر تعیین میزان

ادواردز و همکاران^۱ (۲۰۲۰) نشان داد برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر کاهش استرس معلمان و افزایش خودکارآمدی و بهزیستی روان‌شناختی آنها تأثیر زیادی دارد. موسچیتی‌پانا^۲ (۲۰۲۰) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر خودکارآمدی والدین کودکان با اختلال طیف اوتیسم و کودکان با مشکلات زبانی تأثیر مثبت و مطلوبی دارد. نتایج پژوهش آلن، هنسفورد، هایس، آلوود، بیفورد، لانگدون و همکاران^۳ (۲۰۲۰) نشان داد تأثیر برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر ایجاد روابط مثبت، احساس آرامش، اطمینان، کنترل و به‌کارگیری راهبردهایی برای ایجاد تعامل مثبت در معلمان، کودکان و والدین درخور توجه است. یافته‌های پژوهش لیتجن، گاردنر، لاندو، هریس، مان، هاتچینگ و همکاران^۴ (۲۰۱۸) حاکی از آن بود که آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر بهزیستی روان‌شناختی، تنظیم هیجان و سلامت روان تأثیر مثبت و معناداری دارد. یافته‌های پژوهش مورپت، بلور، توین، تیلور، بایواتر، ادواردز و همکاران^۵ (۲۰۱۷) حاکی از آن بود که آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز به والدین کودکان پیش‌دبستانی در معرض خطر اختلال سلوک باعث کاهش مشکلات این کودکان می‌شود. نتایج پژوهش گارسیا و تورک^۶ (۲۰۰۷) نشان داد برنامه سال‌های شگفت‌انگیز باعث بهبود مهارت والدگری والدین کودکان ناشنوا و بهبود شرایط فرزندشان می‌شود. یافته‌های پژوهش عاشوری و احمدیان (۱۳۹۷) حاکی از آن بود که آموزش مداخله سال‌های شگفت‌انگیز بر تعامل مادر کودک دارای

1. Hayes, Titheradge, Allen, Allwood, Byford, Edwards & et al.

2. Muschietti Piana

3. Allen & Hansford & Hayes, Allwood, Byford, Longdon & et al.

4. Leijten, Gardner, Landau, Harris, Mann, Hutchings & et al.

5. Morpeth, Blower, Tobin, Taylor, Bywater, Edwards & et al.

6. Garcia & Turk

منفی دارد و حس کلی والدین از اطمینان در نقش پدر یا مادر بودن را می‌سنجد. نمره‌گذاری آن براساس مقیاس لیکرت از ۱ (به‌ندرت) تا ۷ (همیشه) است که حداقل و حداکثر نمره به ترتیب ۱۰ و ۷۰ می‌شود. سؤال‌های ۱، ۳، ۵، ۶ و ۸ به‌صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. هرچه نمره فردی در این پرسشنامه بالاتر باشد، نشان‌دهنده خودکارآمدی بیشتر است (دومکا، استریوزینگر، جکسون و روزا، ۱۹۹۶). تیلور^۳ (۲۰۰۶) پایایی این پرسشنامه را با روش آلفای کرونباخ ۰/۵۴ و روایی آن را مطلوب گزارش کرده است. در ایران نیز طالعی، طهماسیان و وفایی (۱۳۹۰) پایایی این مقیاس را با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۰ و روایی آن را مطلوب گزارش کرده‌اند. در این پژوهش نیز پایایی به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۷ به دست آمد.

برای اجرای پژوهش، معرفی‌نامه‌ای از دانشگاه اصفهان مبنی بر انجام پژوهش گرفته شد. سپس به مدیریت آموزش و پرورش استثنایی اصفهان و در نهایت به مدرسه باغچه‌بان واقع در شهرستان شهرضا مراجعه شد. پس از مراجعه به مدرسه باغچه‌بان و هماهنگی با مسئولین مدرسه، یک روز در هفته برای اجرای برنامه انتخاب شد. سپس به روش نمونه‌گیری دردسترس ۲۰ نفر از مادران انتخاب شدند و به‌صورت تصادفی در گروه آزمایش و کنترل جایگزین شدند. در ابتدای کار، جلسه‌ای توجیهی برای مادران برگزار شد و مراحل مداخله برای آنها شرح داده شد. پس از آن، همه شرکت‌کنندگان پرسشنامه خودکارآمدی والدینی را تکمیل کردند. در مراحل اجرای پیش‌آزمون، پژوهش‌گر حضور داشت و ابهامات و سؤالات را برای والدین برطرف می‌کرد. سپس گروه آزمایش در برنامه سال‌های شگفت‌انگیز شرکت کرد؛ ولی گروه کنترل در برنامه آموزشی رایج مدرسه شرکت داشت. برنامه

اثربخشی آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر خودکارآمدی مادران کودکان ناشنواست.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به‌لحاظ هدف از نوع کاربردی و به‌لحاظ روش، پژوهشی نیمه‌آزمایشی با دیاگرام پیش‌آزمون‌پس‌آزمون و گروه کنترل است.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش شامل همه مادران کودکان ناشنوی شهرستان شهرضا در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ است. نمونه آماری این پژوهش را ۲۰ نفر از مادران کودکان ناشنوی ۷ تا ۱۳ ساله تشکیل می‌دهند که به روش نمونه‌گیری دردسترس از مدرسه باغچه‌بان شهرستان شهرضا انتخاب شدند. انتساب گروه‌ها به آزمایش و کنترل به روش تصادفی انجام شد. در ضمن، حجم نمونه در هر گروه ۱۰ نفر بود.

ملاک‌های ورود به پژوهش، دامنه سنی مادران ۲۵ تا ۴۵ سال، میزان تحصیلات سیکل تا لیسانس و داشتن فرزند ناشنوا در دامنه سنی ۷ تا ۱۳ سال بود. معیارهای خروج از مطالعه نیز مشارکت هم‌زمان آزمودنی‌ها در برنامه‌های آموزشی و درمانی مشابه، ابتلای فرزند به بیماری در حین اجرای برنامه، چندمعلولیتی بودن فرزند و غیبت بیش از دو جلسه در جلسه‌های آموزش این برنامه بود.

ابزار پژوهش

برای جمع‌آوری اطلاعات از ابزار زیر استفاده شده است:

پرسشنامه خودکارآمدی والدینی^۱: این پرسشنامه را دومکا، استریوزینگر، جکسون و روزا در سال ۱۹۹۶ طراحی کرده‌اند. پرسشنامه خودکارآمدی والدینی شامل ۱۰ سؤال است که پنج عبارت مثبت و پنج عبارت

^۲. Dumka, Steorzinger, Jackson & Roosa

^۳. Tylor

^۱. Parenting self-efficacy questionnaire

سال‌های شگفت‌انگیز طی ۱۲ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای به تفکیک جلسات در جدول ۱ ارائه شده است. به صورت هفته‌ای یک بار برگزار شد که محتوای آن

جدول ۱. محتوای جلسات آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز

جلسه	هدف	محتوا	تکلیف
۱	مروری بر برنامه سال‌های شگفت‌انگیز و اهداف آن.	توجه به بهبود روابط والدین و والد-کودک و اثر آن، واکنش مطلوب به مشکلات کودک، اقدام به رفع این مشکلات، جلوگیری از پیامدهای نامطلوب ناشی از آنها، تعیین وظایف والدین.	تکمیل چک‌لیست راهکارها در برابر رفتار کودک‌کان.
۲	ویژگی‌هایی کودک‌کان، نیازهای والدین و فرزندان، و انتظارات آنها از همدیگر.	ویژگی‌های دوره کودکی و اهمیت بازی و تخیل، توجه به نیازهای کودک (مانند محبت، امنیت و ابراز توانایی‌ها)، نیاز کودک به توجه مثبت (تحسین) و اجتناب از توجه منفی (سرزنش)، بیان خوب یا بد بودن بعضی رفتارها و واکنش‌ها، توانایی‌ها و ناتوانی‌های کودک، توجه به ابعاد اجتماعی، شناختی و هیجانی.	ثبت توانمندی‌ها و مشکلات کودک در ابعا د مختلف.
۳	سبک‌های فرزندپروری، انتخاب بهترین سبک و تلاش در این مسیر.	معرفی انواع سبک‌های فرزندپروری و تأثیر آنها بر کودک، قاطعیت در برابر مشکلات، استفاده نکردن از تنبیه بدنی و پرخاشگری و پیامدهای آن، رعایت قوانین و وظایف در خانواده و انعطاف‌پذیری.	تعیین سبک فرزندپروری و مشکلات والدین.
۴	بازی با فرزند و دادن برخی مسئولیت‌ها به او.	آموزش مسئولیت به کودک، بازی با فرزند و تعیین زمان و مکان مناسب، پیروی از قواعد و قوانین کودک، تعیین محدودیت در بازی برای کودک، اجتناب از امر و نهی کردن در حین بازی، توجه به خلاقیت‌های کودک در بازی، پایان دادن به بازی	تکمیل چک‌لیست مسئولیت و برنامه بازی والد-کودک.
۵	روش‌های مناسب تشویق و تحسین و اهمیت آن.	آموزش نحوه تحسین و تشویق و فواید آن، پیامدهای تحسین نکردن، اجتناب از تنبیه و انتقاد نامناسب، آموزش جملاتی به والدین به منظور تحسین فرزندشان.	تکمیل چک‌لیست جملات تحسین آمیز.
۶	نحوه تقویت و ایجاد رفتار مطلوب.	آموزش استفاده از انواع تقویت کننده‌ها، موارد استفاده آنها در موقعیت‌های مناسب، آموزش استفاده از جدول امتیازبندی و اقتصاد ژتونی.	تکمیل جدول امتیاز برای رفتار مناسب.
۷	تعیین قوانین روشن و واضح، اجرای قوانین.	توضیح درباره قواعد خانگی و نحوه اجرای آنها، رعایت قوانین خانگی، پیگیری مداوم و انعطاف در اجرای قوانین، نحوه برخورد مناسب در صورت اجرائشدن قوانین.	تکمیل چک‌لیست اجرای قوانین.
۸	انواع تنبیه و کاربرد آن، روش‌های کاهش رفتار نامطلوب.	آموزش پیامدهای پرخاشگری و تنبیه، استفاده از راهکارهای مناسب و جایگزین تنبیه مثل بی‌توجهی به رفتارهای نامناسب و محروم‌سازی، هماهنگی والدین در اجرای قوانین، اجرای نمونه‌ای از روش‌های تنبیهی با روش ایفای نقش.	تکمیل چک‌لیست تنبیه و حذف موارد ناکارآمد.
۹	بهبود سازگاری، پیامدهای طبیعی و منطقی رفتارها.	آموزش رفتار منطقی با توجه به پیامدهای طبیعی هر رفتار، تداوم در رفتارها، ثبات در اجرای پیامدهای منطقی هر رفتار با توجه به توان و ظرفیت کودک.	تکمیل چک‌لیست رفتارهای مختلف.
۱۰	حل مسئله، مدل‌سازی از رفتارهای مطلوب، بررسی و شناسایی مشکل و راه‌حل‌ها.	بررسی واکنش کودک‌کان در مقابل ناکامی‌ها و پیامدهای منفی آن، آموزش مراحل پنج‌گانه حل مسئله (تعیین مسئله، راه‌حل‌های ممکن، گزینش راه‌حل بهتر، اجرا و نتیجه‌گیری)، آموزش حل مسئله اجتماعی، آزاد بودن کودک در انتخاب راه‌حل بهتر و اجرای آن، اجتناب از مسخره کردن، آموزش عملی از طریق ایفای نقش.	طرح و تمرین حل مسئله در خانه.
۱۱	تسلط بر خود، مهار افکار، واکنش‌های هیجانی و راهبردهای کنترل استرس.	آموزش نحوه مواجهه با افکار خودآیند منفی، بررسی چرخه افسردگی و خشم، استفاده از راهبردهای جایگزین و افکار مثبت، اجتناب از برجسب‌زدن، واکنش صحیح در هنگام عصبانیت، ایجاد فرصت‌هایی برای خود و توجه به تفریح و علائق شخصی.	تکمیل چک‌لیست تسلط بر رفتار خود.
۱۲	بهبود تعامل، گوش دادن فعال، بیان احساسات و برخورد مناسب.	آموزش مهارت گوش دادن و توجه به نیازهای کودک، انعکاس احساسات و بیان آنها، روش‌های کنترل هیجان، ارتباط مؤثر والدین با هم و با فرزند، جمع‌بندی و اعلام پایان جلسات.	تکمیل چک‌لیست مهارت‌های ارتباطی.

وب‌ستراستراتون و همکاران (۲۰۱۲)، محمدزاده و قمرانی (۱۳۹۶) و عاشوری و احمدیان (۱۳۹۷) است. مادران

مبانی نظری برنامه آموزشی سال‌های شگفت‌انگیز که مبتنی بر آموزش والدین بود، برگرفته از پژوهش‌های

کوواریانس تک‌متغیری استفاده شد تا اثر پیش‌آزمون هم تعدیل شود. در واقع، داده‌های به‌دست آمده از این دو موقعیت (پیش‌آزمون و پس‌آزمون) برای دو گروه با روش آماری تحلیل کواریانس تک‌متغیری تحلیل شد. برای تحلیل داده‌ها از ویرایش ۲۶ بسته آماری در علوم اجتماعی استفاده شد.

یافته‌ها

یافته‌های جمعیت‌شناختی بیان‌گر آن بود که میانگین سن آزمودنی‌ها و انحراف معیار آن به ترتیب در گروه آزمایش ۳۹/۲۰ و ۷/۲۰ و در گروه کنترل ۳۶/۶۰ و ۹/۱۰ است. نتایج آزمون آماری t نشان داد بین گروه‌های آزمایش و کنترل از لحاظ متغیر سن تفاوت معناداری وجود ندارد ($Sig > 0/05$)؛ بنابراین، اختلاف نمره‌های خودکارآمدی آزمودنی‌ها از اختلاف سن آنها ناشی نمی‌شود. شاخص‌های توصیفی مربوط به متغیر پژوهش یعنی خودکارآمدی والدینی در گروه آزمایش و کنترل و نرمالیتی آنها در موقعیت پیش‌آزمون و پس‌آزمون در جدول ۲ ارائه شده است.

طی این جلسات با آموزش‌هایی که دریافت کردند، با ویژگی‌ها و نیازهای شناختی، هیجانی و رفتاری فرزندشان آشنا شدند. به صورت کاربردی یاد گرفتند که چگونه با فرزندان خود رفتار کنند، بازخورد بدهند و در جهت کاهش مشکلات رفتاری آنها عمل کنند. در پایان جلسات آموزش، هر دو گروه دوباره پرسشنامه خودکارآمدی والدینی را به عنوان پس‌آزمون تکمیل کردند. به منظور رعایت ملاحظات اخلاقی، از شرکت کنندگان رضایت‌نامه کتبی برای شرکت در پژوهش گرفته شد و آنها برای شرکت در جلسات آزاد بودند. اطلاعات حاصل از پژوهش محرمانه بود و بدون ذکر نام آزمودنی‌ها استفاده شد. علاوه بر این، به اصول رازداری، حفظ اسرار آزمودنی‌ها و رعایت حریم خصوصی آنها در طول پژوهش توجه شد. با توجه به اینکه ابتدا، هر دو گروه در پیش‌آزمون شرکت کردند و سپس مداخله در گروه آزمایش انجام شد و در نهایت هر دو گروه در پس‌آزمون شرکت کردند و فقط یک مداخله و یک متغیر وابسته به نام خودکارآمدی وجود داشت، از آزمون آماری تحلیل

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی متغیر خودکارآمدی والدینی

متغیر	موقعیت	گروه آزمایش		گروه کنترل	
		میانگین	انحراف	میانگین	انحراف
خودکارآمدی	پیش‌آزمون	۳۵/۱۰	۱۱/۴۲	۳۹/۳۰	۰/۲۹
	پس‌آزمون	۴۷/۹۰	۷/۵۲	۳۹/۸۰	۰/۹۹
والدینی	پیش‌آزمون	۰/۹۱	۰/۹۱	۰/۹۱	۰/۹۱
	پس‌آزمون	۰/۹۸	۰/۹۸	۰/۹۸	۰/۹۸

میانگین و انحراف استاندارد نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون متغیرهای پژوهش در گروه‌های آزمایش و کنترل در جدول ۲ ارائه شده است. نرمال بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون آماری شاپیرو ویلکز تأیید شد ($P > 0/05$). به علت وجود یک متغیر مستقل (برنامه سال‌های شگفت‌انگیز) و وجود یک متغیر وابسته

(خودکارآمدی) و همچنین تعدیل اثر پیش‌آزمون، از آزمون آماری تحلیل کواریانس تک‌متغیری استفاده شد. ابتدا مفروضه همگنی واریانس متغیر خودکارآمدی والدینی با آزمون لون بررسی شد که نتایج آن در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. آزمون همگنی واریانس لون

آماره F	درجه آزادی بین گروهی	درجه آزادی درون گروهی	سطح معناداری
۴/۵۵	۱	۱۸	۰/۴۷

همگنی واریانس گروه‌ها و همگنی شیب‌های رگرسیون تأیید شد و بین پیش‌آزمون و پس‌آزمون رابطه خطی وجود داشت، مفروضه‌های آزمون تحلیل کوواریانس تک‌متغیری رعایت شده است و می‌توان برای تعیین میزان اثربخشی برنامه سال‌های شکفت‌انگیز بر خودکارآمدی والدینی مادران کودکان ناشنوا از تحلیل کوواریانس تک‌متغیری استفاده کرد که نتایج آن در جدول ۴ گزارش شده است.

بر اساس نتایج ارائه شده در جدول ۳، آزمون لون بیان گر همگنی واریانس‌ها در متغیر خودکارآمدی والدینی است. با توجه به اطلاعات این جدول سطح معناداری محاسبه شده از ۰/۰۵ بزرگ‌تر است؛ پس فرض همگنی واریانس‌ها برقرار است. مفروضه همگنی شیب رگرسیون نیز بیان گر آن است که تعامل بین گروه و پیش‌آزمون معنادار نیست؛ بنابراین، فرضیه همگنی شیب‌های رگرسیون تأیید می‌شود. با توجه به اینکه

جدول ۴. نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیری

منابع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	نسبت F	سطح معناداری	مجذورات	توان آماری
پیش‌آزمون	۵۷۰/۵۶	۱	۵۷۰/۵۶	۲۳/۷۷	۰/۰۰۰۱	۰/۵۸	۰/۹۹
گروه	۴۸۶/۸۴	۱	۴۸۶/۸۴	۲۰/۲۸	۰/۰۰۰۱	۰/۵۴	۰/۹۸
خطا	۴۰۷/۹۳	۱۷	۲۳/۹۹				
کل	۱۳۰۶/۵۵	۱۹					

افزایش خودکارآمدی آزمودنی‌ها، پژوهش موسسیتی پیانا (۲۰۲۰) مبنی بر اثربخشی درخور توجه برنامه سال‌های شکفت‌انگیز بر خودکارآمدی والدین کودکان با اختلال طیف اوتیسم و کودکان با مشکلات زبانی، پژوهش آلن و همکاران (۲۰۲۰) درباره تأثیر برنامه سال‌های شکفت‌انگیز بر ایجاد روابط مثبت، کنترل و به‌کارگیری راهبردهایی برای ایجاد تعامل مثبت در والدین، پژوهش مورپت و همکاران (۲۰۱۷) درباره تأثیر مثبت و معنادار آموزش برنامه سال‌های شکفت‌انگیز به والدین کودکان پیش‌دبستانی در معرض خطر اختلال سلوک و کاهش مشکلات آنان و پژوهش گارسیا و تورک (۲۰۰۷) مبنی بر تأثیر مثبت آموزش برنامه سال‌های شکفت‌انگیز بر بهبود مهارت والدگری والدین کودکان ناشنوا هم‌سو است. علاوه بر این، یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج پژوهش

باتوجه به نتایج جدول ۴، گروه یا مداخله اثر معناداری بر نمرات پس‌آزمون خودکارآمدی والدینی دارد ($F=۲۰/۲۸$ و $P<۰/۰۰۰۱$). بر اساس مجذور اتا می‌توان عنوان کرد که ۵۴ درصد تغییر در خودکارآمدی مادران کودکان ناشنوا به علت اثر آموزش برنامه سال‌های شکفت‌انگیز بود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، تعیین میزان اثربخشی برنامه سال‌های شکفت‌انگیز بر خودکارآمدی مادران کودکان ناشنوا بود. نتایج نشان داد آموزش برنامه سال‌های شکفت‌انگیز بر خودکارآمدی مادران کودکان ناشنوا تأثیر زیادی دارد. نتیجه این پژوهش با یافته‌های پژوهش هایس و همکاران (۲۰۲۰) درباره تأثیر مثبت و معنادار برنامه سال‌های شکفت‌انگیز بر

بنابراین، دور از انتظار نیست که خودکارآمدی آنها بیشتر شود.

برای تبیین دقیق‌تر نتایج پژوهش حاضر می‌توان گفت هرچه کودک مراحل رشد را با موفقیت بیشتری سپری کند و مادر بتواند در مسیر دستیابی فرزندش به اهداف مطلوب همراه او باشد، درباره خودکارآمدی هم احساس بهتری خواهد داشت (بندورا، ۱۹۹۷). برنامه آموزش سال‌های شگفت‌انگیز نیز باعث می‌شود تا والدین حس صلاحیت بیشتری درباره خود داشته باشند. حس صلاحیت بیشتر را می‌توان مترادف با خودکارآمدی دانست. با توجه به اینکه برنامه سال‌های شگفت‌انگیز از نظریه رشد پیازه و اینهلدر تأثیر پذیرفته است (وبستر استراتون و رید، ۲۰۱۷)، می‌توان گفت این برنامه به این امر توجه دارد که کودک بتواند مراحل رشد را با موفقیت بیشتری سپری کند. همین امر موجب می‌شود تا مادر از آموزه‌هایی که خود و فرزندش دریافت کرده است، به نحو مؤثرتری بهره‌گیرد و از شرایط خانه و تربیتی خود رضایت بیشتری داشته باشد. افزایش رضایت مادر با افزایش حس صلاحیت و کفایت همراه است و خودکارآمدی بیشتر با ارتقای حس صلاحیت همراه است. همچنین، خودکارآمدی ارتباط مستقیمی با باورهای فرد دارد؛ بنابراین، به نظر می‌رسد آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز شرایطی را برای مادران کودکان ناشنوا فراهم می‌کند تا به توانایی خود اعتماد بیشتری داشته باشند و در نتیجه سبب افزایش خودکارآمدی آنها می‌شود.

برنامه سال‌های شگفت‌انگیز باعث تقویت حس مسئولیت‌پذیری، حل مسئله اجتماعی و مشارکت در والدین می‌شود و شرایطی را فراهم می‌کند تا والدین مسئولیت‌پذیری، حل مسئله و مشارکت در فعالیت‌های

عاشوری و احمدیان (۱۳۹۷) درباره تأثیر آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر تعامل، تعارض، نزدیکی و وابستگی مادر-کودک دارای اختلال رفتاری و پژوهش محمدزاده و قمرانی (۱۳۹۵) مبنی بر تأثیر درخور توجه آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر مهارت‌های اجتماعی، قاطعیت، خویش‌داری و همکاری در دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی هم‌خوانی دارد.

در تبیین این یافته که آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر خودکارآمدی مادران کودکان ناشنوا تأثیر زیادی دارد، می‌توان عنوان کرد که خودکارآمدی مادران با مشارکت آنان برای حمایت از رشد زبان و تحول فرزند ناشنوا آنها ارتباط دارد. درحقیقت، افزایش آگاهی و دانش در مادران کودکان ناشنوا موجب بهبود تعامل مادر و کودک می‌شود. به همین ترتیب، خودکارآمدی والدینی که آموزش‌های مناسب را دریافت می‌کنند و راه ارتباطی بهتری با فرزند خود می‌یابند، بیشتر می‌شود (گارسیا و تورک، ۲۰۰۷). از سوی دیگر، آموزش برنامه سال‌های شگفت‌انگیز این قابلیت را دارد که آگاهی و بهبود تعامل والد و کودک را افزایش دهد. پس، این برنامه آموزشی می‌تواند تأثیر مطلوبی بر خودکارآمدی والدینی داشته باشد (وبستر استراتون و رید، ۲۰۱۷). به بیان دیگر، با توجه به اینکه برنامه سال‌های شگفت‌انگیز برای کودکان با نیازهای ویژه از جمله کودکان ناشنوا و والدین آنها کاربرد دارد، به ویژگی‌ها و نیازهای آنها توجه می‌کند و شامل آموزش رفتارهای مطلوب و اجرای عملی آنها می‌شود. همچنین، والدین در چنین برنامه‌ای با والدین دیگر که مشکلاتی شبیه آنها دارند، ارتباط پیدا می‌کنند؛

متغیرهای وابسته دیگری مانند تنظیم رفتاری هیجان، تاب‌آوری، اضطراب، بهزیستی روان‌شناختی و انعطاف‌پذیری روان‌شناختی انجام شود. اثربخشی برنامه سال‌های شگفت‌انگیز با سایر مداخلات مناسب مانند آموزش مدیریت رفتار و فیلیال‌تراپی مقایسه شود. علاوه بر این، پیشنهاد می‌شود سازمان‌ها، مراکز و مدارسی که با والدین کودکان ناشنوا در ارتباط هستند، برنامه سال‌های شگفت‌انگیز را برای این والدین اجرا کنند تا بتوانند با آمادگی بیشتری با چالش‌های همراه با پرورش کودک ناشنوا کنار بیایند یا این چالش‌ها را برطرف کنند.

منابع

بهادری خسروشاهی، ج. (۱۳۹۶)، رابطه خودکارآمدی والدینی و خودبخشایش‌گری با تعامل مادر-کودک در مادران دارای فرزند کم‌توان ذهنی، فصلنامه توانمندسازی کودکان استثنایی، ۸(۲)، ۲۶-۳۶.

جمالی‌نژاد، ر. (۱۳۹۱)، بررسی اثربخشی آموزش خلاقیت مادر-کودک بر خلاقیت کودکان و خودکارآمدی والدگری مادران کودکان پیش‌دبستانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد.

طالعی، ع.؛ طهماسیان، ک. و وفایی، ن. (۱۳۹۰)، اثربخشی آموزش برنامه فرزندپروری مثبت بر خوداثربخشی والدینی مادران، فصلنامه خانواده‌پژوهی، ۲۷(۳)، ۳۱۱-۳۲۳.

عاشوری، م. و احمدیان، ز. (۱۳۹۷)، بررسی اثربخشی برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر تعامل مادر و کودک با اختلال رفتاری، فصلنامه روان‌شناسی افراد استثنایی، ۸(۳۰)، ۲۱۷-۱۹۹.

گروهی را در فرزند خود نیز تقویت کنند. علاوه بر این، برنامه یادشده از طریق ارائه آموزش‌های لازم در حوزه برقراری ارتباط، نیازسنجی و مدیریت رفتار باعث می‌شود والدین تأثیر مطلوبی بر فرزند خود بگذارند. همچنین، تغییرات مثبتی در رفتار والدین ایجاد می‌شود که چنین تغییراتی نیز تأثیر مطلوب و غیرمستقیمی بر رفتارهای کودک می‌گذارد. این چرخه باعث می‌شود تغییر رفتار در والدین شکل بگیرد و به بهبود خودکارآمدی آنها کمک کند.

ایجاد شرایط مطلوب برای اجرای هر پژوهشی به‌دشواری فراهم می‌شود. در این پژوهش نیز محدودیت‌هایی وجود داشت. حجم نمونه در هر گروه ده نفر بود که نسبتاً اندک است. فرصت انجام آزمون پیگیری و بررسی نتایج در بلندمدت در محیط طبیعی فراهم نشد. این پژوهش در شهرستان شهرضا انجام شد و بهتر است تعمیم نتایج آن در سایر شهرها و استان‌ها با احتیاط صورت گیرد. فقط مادران در این مداخله شرکت داشتند و پدران هیچ آموزشی دریافت نکردند. برای اثربخشی بیشتر و هم‌سودن والدین در برخورد با فرزند، بهتر است هر دو در برنامه مداخلاتی شرکت کنند؛ زیرا در عصر امروز تنها مادر عهده‌دار تربیت فرزند نیست و پدران نیز در امر تربیت فرزندان و تعامل با آنها مؤثر هستند.

پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی، تأثیر برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر خودکارآمدی مادران کودکان ناشنوا با نمونه بزرگ‌تری بررسی شود. اثربخشی برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر خودکارآمدی والدین (پدر و مادر) کودکان ناشنوا بررسی شود. این مداخله در سطح سایر شهرها و استان‌ها و همچنین برای والدین سایر گروه‌های کودکان با نیازهای ویژه انجام گیرد. اثربخشی برنامه سال‌های شگفت‌انگیز بر روی

- adolescents, *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 26(1), 64-78.
- Cooper, S., Hobson, C. W. & van Goozen, S. H. (2020), Facial emotion recognition in children with externalising behaviours: A systematic review, *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 25(4), 1068-1085.
- Cova, F., Rincón, P., Bustos, C., Streiner, D., King, M., Saldivia, S., Inostroza, C., Grandón, P. & Novoa, C. (2020), Randomized cluster trial of a parenting program in Chile: Key mediators in the decrease in behavior problems in preschool children, *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 25(2), 320-332.
- Dumka, L. E., Steorzinger, H. D., Jackson, K. M. & Roosa, M. W. (1996), Examination of the cross-cultural and cross language equivalence of the parenting self-agency measure, *Family Relations*, 45(2), 216-222.
- Garcia, R. & Turk, J. (2007), The applicability of Webster-Stratton parenting programs to deaf children with emotional and behavioral problems, and autism, and their families: annotation and case report, *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 12(1), 125-136.
- Guimond, A. B., Wilcox, M. J. & Lamorey, S. G. (2008), The early intervention parenting self-efficacy scale (EIPSES), *Journal of Early Intervention*, 30(4), 295-320.
- Hallahan, D. P., Kauffman, J. M. & Pullen, P. C. (2018), *Exceptional learners: An introduction to special education* (14th Ed), Pearson Education, Inc.
- Hayes, R., Titheradge, D., Allen, K., Allwood, M., Byford, S., Edwards, V., Hansford, L., Longdon, B., Norman, S., Norwich, B., Russell, A. E., Price, A., Ukoumunne, O. C. & Ford, T. (2020), The Incredible Years® teacher classroom management programme and its impact on teachers' professional self-efficacy, work-related stress, and general well-being: Results from the STARS randomized controlled trial, *The British Journal of Educational Psychology*, 90(2), 330-348.
- Howerton-Fox, A. & Falk, J. F. (2019), Deaf children as 'English learners': The psycholinguistic turn in deaf education, *Education Sciences*, 9(2), 133.
- Kuhn, J. C. & Carter, A. S., (2006), Maternal self-efficacy and associated parenting محمدزاده، ع. و قمرانی، ا. (۱۳۹۵)، تأثیر آموزش برنامه سال‌های باورنکردنی بر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی، فصلنامه روان‌شناسی افراد استثنایی، ۷(۲۵)، ۹۷-۱۱۹.
- محنا، س. م. و سامانی، س. (۱۳۹۶). خودکارآمدی والدین در گونه‌های مختلف خانواده: مدل فرایند و محتوای خانواده، دو فصلنامه مشاوره کاربردی، ۷(۲)، ۱-۱۶.
- مدنی، ز.؛ غلامعلی لواسانی، م. و اژه‌ای، ج. (۱۳۹۵)، بررسی رابطه تاب‌آوری و حمایت اجتماعی با بهزیستی روان‌شناختی در مادران با دانش‌آموزان آهسته‌گام و عادی، مجله مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی، ۱(۳)، ۲۷-۴۲.
- Allen, K., Hansford, L., Hayes, R., Allwood, M., Byford, S., Longdon, B., Price, A. & Ford, T. (2020), Teachers perceptions of the impact of the Incredible Years® teacher classroom management programme on their practice and on the social and emotional development of their pupils, *British Journal of Educational Psychology*, 90(1), 75-90.
- Audina, E. F., Supardi, I. & Salam, U. (2020), An English and sign language handout for deaf learners, *Journal Pendidikan dan Pembelajaran Khatulistiwa*, 9(3), 715-723.
- Bandura, A. (1997), Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change, *Psychological Review*, 84(2), 191- 215.
- Bontinck, C., Warreyn, P., Meirsschaut, M. & Roeyers, H. (2017), Parent-child interaction in children with autism spectrum disorder and their siblings: Choosing a coding strategy, *Child and Family Studies*, 27, 91-102.
- Botting, N., Jones, A., Marshall, C., Denmark, T., Atkinson, J. & Morgan, G. (2017), Nonverbal executive function is mediated by language: A study of deaf and hearing children, *Child Development*, 88(5), 1689-1700.
- Caldarera, A. M., Davidson, S., Vitiello, B. & Baietto, C. (2021), A psychological support group for parents in the care of families with gender diverse children and

- Terlektsi, E., Kreppner, J., Mahon, M., Worsfold, S. & Kennedy, C. R. (2020), Peer relationship experiences of deaf and hard-of-hearing adolescents, *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 25(2), 153-166.
- Trillingsgaard, T., Trillingsgaard, A. & Webster-Stratton, C. (2014), Evaluating the effect of the Incredible Years parent training for parent of children with ADHD symptoms - a preliminary report, *Scandinavian Journal of Psychology*, 55(6), 538-545.
- Taylor, S. (2006), *An investigation of the relationship between black single mother's myth/stereotype acceptance, parental self-efficacy, and childrearing practices*. MSc thesis, Boston College.
- Webster Stratton, C., Gaspar, M. F. & Seabra-Santos, M. J. (2012), Incredible Years parent, teachers and children cerise: Transportability to Portugal of early intervention program to preventing conduct disorders and promoting emotional and social competence, *Psychosocial Intervention*, 21(2), 157-169.
- Webster-Stratton, C. & Reid, J. (2017), *The Incredible Years parents, teachers and children training series: A multifaceted treatment approach for young children with conduct problems in evidence-based psychotherapies for children and adolescents*, 3rd edition, A.E. Kazdin and J.R. Weisz, Editors. Guilford Publications New York.
- Zafar, H., Debowska, A. & Boduszek, D. (2021), Emotion regulation difficulties and psychopathology among Pakistani adolescents. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 26(1), 121-139.
- Zhou, Y., Yin, H., Wang, M. & Wang, J. (2018), The effect of family-focused psychoeducational therapy for autism spectrum disorder children's parents on parenting self-efficacy and emotion, *Archive of Psychiatric Nursing*, 33(1), 17-22.
- cognitions among mothers of children with autism, *American Journal of Orthopsychiatry*, 4, 564-575.
- Leijten, P., Gardner, F., Landau, S., Harris, V., Mann, J., Hutchings, J., Beecham, J., Bonin, E. M. & Scott, S. (2018), Research review: Harnessing the power of individual participant data in a meta-analysis of the benefits and harms of the Incredible Years parenting program, *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 59(2), 99-109.
- Leijten, P., Raaijmakers, M. A. J., de Castro, B. O., van den Ban, E. & Matthys, W. (2017), Effect of incredible year parenting program for family with socio-economically disadvantaged and ethnic minority backgrounds, *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 46(1), 59-73.
- Morpeth, L., Blower, S., Tobin, K., Taylor, R. S., Bywater, T., Edwards, R. T., Axford, N., Lehtonen, M., Jones, C. & Berry, V. (2017), The effectiveness of the incredible years' pre-school parenting programme in the United Kingdom: A pragmatic randomized controlled trial, *Childcare in Practice*, 23(2), 141-161.
- Muschietti-Piana, V. E. (2019), *Changes in parental self-Efficacy following "autism spectrum disorder & language delay Incredible Years®" parenting program* (Unpublished dissertation), Middlesex, London.
- Rosenzweig, E. A. (2020), *Adverse childhood experiences, parental self-efficacy, and language outcomes for children with hearing loss*, Ph.D. Dissertations for the degree of Doctor of Philosophy, School of Arts and Sciences, Columbia University.
- Sevigny, P. & Loutzenhiser, L. (2009), Predictors of parenting self-efficacy in mothers and fathers of toddlers, *Childcare Health Development*, 36(2), 179-89.
- Szarkowski, A. & Brice, P. (2018), Positive psychology in research with the deaf community: An idea whose time has come, *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 23(2), 111-117.